

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้อุปถัมภ์

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจและผู้อุปถัมภ์ในที่นี้จะได้อธิบายในส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะของผู้มีอำนาจและผู้อุปถัมภ์ว่ามีลักษณะร่วมหรือมีส่วนที่เหมือนกันอย่างไร ซึ่งใช้กรณีตัวอย่างในหมู่บ้านตาเป็นตัวอย่างเปรียบเทียบ นอกจากนี้ยังได้พิจารณาถึงการได้มาซึ่งอำนาจและการเป็นผู้อุปถัมภ์จากประวัติความเป็นมา ฐานทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การก้าวขึ้นสู่ตำแหน่ง บทบาทและหน้าที่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้อุปถัมภ์การเป็นพลวัตของโครงสร้างอำนาจและระบบอุปถัมภ์ ซึ่งพิจารณาในส่วนของบุคคลและกลุ่ม ทั้งที่เป็นตำแหน่งทางการเมืองและไม่เป็นทางการเมือง

ลักษณะของผู้มีอำนาจและผู้อุปถัมภ์

ผู้มีอำนาจ Tanada (1991) ได้อาศัยงานของ Fred W. Riggs 1966 ในแนวคิดเรื่อง "อำมาตยาธิปไตย" (Bureaucratic polity) ในทัศนะที่ว่า ข้าราชการได้ครอบงำต่อระบบการเมืองเสมือนเป็นผู้ที่ปกครองเสียเอง ซึ่งไม่มีพลังภายนอกมาควบคุม และการเกิดพรรคการเมืองที่มีนักธุรกิจสนับสนุนด้านการเงิน และนักธุรกิจก็จะได้รับการคุ้มครองจากนักการเมืองในลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวที่ทำให้มีการมองว่านักธุรกิจได้ใช้อำนาจที่แฝงมากับอำนาจทางการเมืองโดยผ่านทางนักการเมืองที่มีความสัมพันธ์ที่ต้องพึ่งพากันอยู่ และเป็นผู้ที่รับอุปถัมภ์จากนักการเมืองเพื่อความอยู่รอดของธุรกิจในกลุ่มตน ซึ่ง Tanada มองว่า แนวคิดอำมาตยาธิปไตยให้ความสำคัญกับแง่มุมของสถาบันหรือในแง่ที่เป็นทางการเมืองมากเกินไป และมีการประเมินค่าแนวคิดเรื่องอำนาจ ที่หมายถึง Power รวมถึง สิทธิอำนาจ (Authority) ซึ่งรับมาจากตำแหน่งทางการเมืองหรือถูกกำหนดโดยกฎหมาย ซึ่งคนไทยมักแยกไม่ออก ระหว่างอำนาจ และ สิทธิอำนาจตามกฎหมาย คนไทยมักนึกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีตำแหน่งทางการเมืองและได้รับอำนาจอธิปไตยจำนวนหนึ่งตามกฎหมาย Tanada ได้เสนอว่า คนไทยมองผู้มีอำนาจ ก็คือผู้มีตำแหน่งทางการเมือง เช่น ข้าราชการพลเรือน ทหาร นักการเมือง เช่น รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิก

สภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล เป็นต้น และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นั้นเอง ในขณะที่เดียวกัน อำนาจที่ผู้มีอำนาจสิทธิ์ใช้ นอกเหนืออำนาจสิทธิ์ที่ตนมีอยู่ หรือผู้ที่ไม่มีตำแหน่งทางราชการ จะถูกเรียกว่า ผู้มีอิทธิพล (Tanada 1991)

สำหรับคนไทยแล้วเป็นเรื่องค่อนข้างง่ายที่จะยอมรับทฤษฎีอำนาจมาดยาธิปไตย เพราะตามแนวคิดของคนไทยเกี่ยวกับอำนาจนั้น ข้าราชการมีอำนาจเป็นเรื่องธรรมดา รวมไปถึงถึงการมีอำนาจทางการเมือง ในขณะที่ผู้ไม่มีตำแหน่งทางราชการไม่มีอำนาจนี้ ดังที่ชาวบ้านตาเมื่อพูดถึงผู้มีอำนาจ จะมองว่า คือ ข้าราชการพลเรือน ทหาร ตำรวจ และนักการเมือง แต่เมื่อพิจารณาถึงการมีอิทธิพลหรือการตัดสินใจสุดท้ายที่ผลต่อคนในชุมชนแล้ว จะพบว่า ผู้มีอำนาจนั้นมีทั้งที่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการ ในระดับหมู่บ้านตา ก็คือ คณะกรรมการหมู่บ้านที่มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด และผู้มีอำนาจไม่เป็นทางการ คือ นางละ นางรวย นายอิ ดังกล่าวนั้นแล้ว

แบบที่ 2

ลักษณะของผู้มีอำนาจบ้านตา พบว่าผู้มีอายุ 40 ปีขึ้นไป จะเป็นชนชั้นนาหรือมีอำนาจ โดยอาศัยบารมี ดังเช่น จักรกฤษณ์ (2510) เสนอ และพบว่าเป็นผู้ดำรงตำแหน่งไม่เป็นทางการ ที่มีลักษณะเฉพาะตัว เช่น เป็นคนใจบุญ ไม่เห็นแก่ตัว เช่น นายอิ นางละ นางรวย เป็นต้น หรือดังที่ Weber กล่าวว่า คือ อำนาจ ในลักษณะ "บุญบารมี" (Charismatic) นั้นเอง หรือ เป็นอำนาจตามประเพณี (Traditional) เช่น เจ้าอาวาสวัด เป็นต้น ส่วนวัยหนุ่ม เช่น นายรา จะได้มาด้วยความสามารถถือเป็นผู้มีการศึกษา เป็นต้น

เมื่อพิจารณาบุคคลิก จะพบว่า ผู้มีอำนาจเป็นผู้ที่สนใจและทุ่มเทการทำงาน เช่น นายรา หรือเสียดสละทรัพย์เพื่อส่วนรวม เช่น นางละ หรือดังที่ กมล (2527) พบว่าลักษณะบุคคลชนชั้นนาเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย หัวหน้ากลุ่มสตรี เป็นต้น

ในทัศนะของผู้มีอำนาจทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการพบว่า ที่สอดคล้องกับมณฑล (2522) คือ การนับถือผู้สูงอายุ ยอมรับความคิดเห็น ส่งเสริมการตัดสินใจในการเตรียมที่ดินเพื่อสร้างสถานีอนามัยที่ผู้นำทางการก็ยอมรับ ในความคิดของผู้สูงอายุด้วยความเกรงใจ หรือกรณีวางแผนที่เชื่อผู้สูงอายุในการรับงาน การทำพิธี การรับวิธีการเล่น เป็นต้น และผู้นำมีความอ่อนน้อม ยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ โดยเฉพาะผู้มีตำแหน่งสูงกว่า ดังกรณีการปฏิบัติราชการของกรรมการหมู่บ้านที่ว่า ". ต้องทำเพราะนายสั่ง.". และไม่เป็นไปตามลักษณะที่ว่า ไม่ไว้วางใจในเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังจะเห็นการยอมรับโครงการต่าง ๆ ที่เข้ามาพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นระบบ

ชลประทาน ถนน การพัฒนาหมู่บ้านเพื่อการประมงและปศุสัตว์ เรียนของความล้มเหลวมาแล้วจาก
กรณีระบบชลประทานหรือการประมงหมู่บ้านก็ตามขึ้นคือ การสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่
ผู้น้อยยังพบเห็นที่หมู่บ้านตา

ผู้อุปถัมภ์ ถ้าพิจารณาตามที่มาของรากศัพท์ ของคำว่า ผู้อุปถัมภ์ คือ Patron
ที่มาจากภาษาสเปน หมายถึง บุคคลผู้ที่มีอำนาจ สถานภาพ สิทธิอำนาจ (Authority) และ
อิทธิพล (Anthony Hall อ้างใน Foster 1963) และมีความสัมพันธ์กับผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่า
หรือ เป็นผู้รับอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนที่ผู้อุปถัมภ์อยู่ในฐานะที่ได้เปรียบ และธีรยุทธ บุญมี
(ธีรยุทธ อ้างแล้ว 2532) ได้มองว่า Patron กับ Client จะมีความหมายใกล้เคียงกับเจ้า
ขุนมูลนาย กับข้าว่า ปาว่าพร ดังที่ อคิณ (อคิณ อ้างแล้ว 2518) ได้ศึกษาสังคมไทยสมัยกรุง
รัตนโกสินทร์ตอนต้น ในช่วงปี พ.ศ. 2325-2416 ที่มีผลต่อการมองว่าระบบการปกครองแบบ
สมบูรณาญาสิทธิราช ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ที่มีอำนาจสูงสุดและ เป็นผู้อุปถัมภ์ขุนนาง พร
ทาส ตามลำดับ โดยมีศักดินาเป็นที่ดินเป็นตัวกำหนด และอคิณได้สรุป เป็นตัวแบบความสัมพันธ์
ระบบอุปถัมภ์ที่เป็นทางการ ในรูปสถาบัน

HANK (1960) ได้ใช้ระบบบริวารศึกษาเปรียบเทียบกับสังคมไทยกับอเมริกาและ
เห็นว่าระบบอุปถัมภ์เป็นตัวแทนในการวิเคราะห์สังคมไทย และ Van Roy (1971) ได้พิจารณา
ระบบบริวารในการอธิบายการจัดฐานะตำแหน่งระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อย ในระบบ เศรษฐกิจ
ภาคเหนือของไทย และนักวิชาการหลายท่านที่ศึกษา ซึ่ง Kemp ได้พิจารณาถึงเงื่อนไขของ
คู่สัมพันธ์ที่ถูกมองว่า ผู้มีอำนาจผู้มีฐานะ ตลอดจนความสัมพันธ์ทางการที่เป็นผู้อุปถัมภ์ โดยชี้ให้เห็น
ถึงความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ ที่อยู่ระหว่างขั้วความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับขั้วความสัมพันธ์
ทางอำนาจ

ในเรื่องอิทธิพล ซึ่ง Riggs (1966:339-386) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจ
เรื่องอิทธิพลกับระบบราชการ นั่นคือ บุคคลที่ไม่มีตำแหน่งทางราชการก็สามารถจะมีอิทธิพลและ
ใช้อิทธิพลนี้ต่อข้าราชการได้เช่นกัน อิทธิพลดังกล่าวนี้มักจะปรากฏออกมาในรูปของความสัมพันธ์
ส่วนตัว นั่นคือ ถ้าเอาแนวคิดอิทธิพลนี้มาพิจารณา จะพบว่า ข้าราชการไม่จำเป็นต้องเป็น
ผู้อุปถัมภ์เสมอไป ดังที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวมาแล้ว ที่ใช้แนวคิดระบบอุปถัมภ์มาศึกษาการ
เมืองไทยและมักจะตั้งข้อสันนิษฐานว่าข้าราชการเท่านั้น ที่เป็นผู้อุปถัมภ์

ผู้อุปถัมภ์บ้านดา พิจารณาตามลักษณะของความสัมพันธ์ตามนโยบายของ Kemp พบว่า ผู้อุปถัมภ์ เป็นบุคคลทั้งที่ดำรงตำแหน่งทางการ คือ นายรา นายสุ ดังที่กล่าวไปแล้วยังมีมิได้ดำรงตำแหน่งทางการ เช่น นางบุ เป็นต้น แต่ความสัมพันธ์เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ส่วนตัวที่คู่สัมพันธ์ต่างก็หวังผลประโยชน์ตอบแทนซึ่งกันและกัน ในลักษณะที่ผู้รับอุปถัมภ์ต้องพึ่งสิ่งที่ Robert pen กล่าวว่าเป็นสิ่งที่มีค่า ที่ผู้อุปถัมภ์ครอบครอง ดังกรณี นายรา กับ นายกิตติ ที่นายราต้องเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ เพื่อหวังพึ่งในการพิจารณาความดีความชอบ ซึ่งนายกิตติก็ยังความสัมพันธ์ เพราะก็ต้องการให้นายราช่วยสนับสนุนงานของตน ในการเก็บข้อมูล หรือ การทำตามแผนงานที่นายกิตติสั่ง ซึ่งต่างจากข้าราชการคนอื่น ๆ ที่มีตำแหน่งสูงกว่านายราในระดับเดียวกับนายกิตติหรือสูงกว่า นายราที่มิได้สร้างความสัมพันธ์ด้วย

ตำแหน่งทางการ เป็นเพียงส่วนประกอบ หรือส่วนเสริมให้ผู้อุปถัมภ์มีอำนาจในการต่อรองเพื่อหาผลประโยชน์กับความสัมพันธ์ที่ได้ เปรียบเท่านั้น ดังที่ผู้มีตำแหน่งทางการในหมู่บ้าน มีเพียงนางสี ที่เป็นกรรมการหมู่บ้าน เท่านั้นที่เป็นผู้รับอุปถัมภ์ที่นายรามิตำแหน่งสูงกว่าแต่กรรมการคนอื่น ๆ ก็มิได้เป็นผู้รับอุปถัมภ์แต่ประการใด นอกจากนี้ที่ดินก็มิได้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดดังสมัยอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่กำหนดที่ดินให้ตามศักดินา หรือดังที่ สมหญิง (2532) พบว่า เป็นปัจจัยที่สำคัญของการเป็นผู้อุปถัมภ์ ดังนางบุ นางละ นางลาย ที่เป็นผู้มีที่ดินในหมู่บ้านมากแต่ก็มิได้สร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์หรือที่นางบุต้องสูญเสียลูกนาหรือรับผู้อุปถัมภ์ไป แม้ที่ดินจะมีราคาสูงขึ้น แต่การแสวงหาประโยชน์จากที่ดิน มีความจำกัดและถูกเปลี่ยนไปสู่เทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่จำเป็นไม่เฉพาะใช้ในทางเกษตรเท่านั้น เช่น รถไถนาขนาดใหญ่ รถโดยสาร รถบรรทุก ธุรกิจทำอิฐ เช่น นายสุ ที่เป็นผู้ครอบครองปัจจัยจำเป็นเหล่านี้หรือนายรา ทำให้ผู้รับอุปถัมภ์ต้องพึ่งพิง และสร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์

ความรู้เป็นปัจจัยหนึ่งของผู้อุปถัมภ์ทั้งผู้นำที่เป็นทางการที่ชาวบ้านต้องพึ่งพิง ในการติดต่อกับส่วนราชการ การรับรู้ข่าวสาร ตลอดจนกฎหมายบ้านเมือง หรือผู้อุปถัมภ์ไม่เป็นที่ทางการที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนเป็นผู้กว้างขวาง

ฐานะ ในอุดมคติสังคมไทยที่ยอมรับการจัดลำดับฐานะตำแหน่งสูงต่ำ ซึ่งชาวบ้านมองว่าผู้มีฐานะดีกว่าตน มีตำแหน่งทางการสูงกว่าตน เป็นผู้ที่อยู่ในฐานะหรือตำแหน่งที่ดีกว่า ถ้าพิจารณาตามโครงสร้างในเครือข่ายของผู้อุปถัมภ์ ดังหน้า จะเห็นว่าเจ็ด ที่ไม่มีตำแหน่งทางการแต่ก็เป็นผู้อุปถัมภ์นายรา ที่มีตำแหน่งทางการได้ หรือ กรณีเจ้าแก้วที่เป็นบุคคลธรรมดา

แต่เป็นผู้มีอิทธิพลเหนือผู้มีอำนาจ คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ และเป็นผู้อุปถัมภ์ทั้งผู้ที่มิ
ตำแหน่งสูงกว่าตน และ ผู้มีฐานะต่ำกว่าตน เช่น ผู้ใหญ่บ้านหรือชาวบ้าน เป็นต้น

การได้มาซึ่งอำนาจและการเป็นผู้อุปถัมภ์

การได้มาซึ่งอำนาจ ชาวบ้านตามค่านิยม "การเป็นเจ้าของคนนาคน" โดย
สถาบันครอบครัวที่พหุสาขาสันนิษฐานให้สมาชิกได้เข้ารับการศึกษ โดยมิเพิกถอนของการเป็น
ข้าราชการ แนวคิดดังกล่าวยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีค่ากระทบกระเทือนเปรียบเปรย
ถึงความไม่แน่นอนของการศึกษา ถึงความล้มเหลวของเด็กนักเรียนที่มาจากชนบท ที่ไม่สามารถ
สอบแข่งขันเพื่อรับราชการได้ จากเพื่อนบ้านในสำนวนที่ว่า "จบมาก็เตะฝุ่น" ในความหมายของ
การทำงานทำไม่ได้นั่นเอง แต่ความหวังของชาวบ้านก็ยังพอมืออยู่ เพราะไม่อยากจะให้ลูกต้องอยู่ใน
สังคมหรือทำอาชีพที่ตนเองอยู่ในภาวะที่เสียเปรียบตลอดเวลา โดยเฉพาะ การเข้ามาของโรงงาน
ซึ่งก็มีส่วนช่วยรองรับแรงงานเหล่านี้ด้วย

แนวคิดที่สืบเนื่องจากผู้มีอำนาจ คือ ผู้มีบุญบารมี และมีตำแหน่งที่สูงกว่าตน โดย
เฉพาะตำแหน่งข้าราชการ หรือที่ชาวบ้านพูดกันว่า "คนหลวง" และการยอมรับถึงผลบุญของการ
เกิดเป็นลูกข้าราชการ โดยเฉพาะความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากข้าราชการในราชสำนักที่เป็นผู้มี
อำนาจต่อเนื่องตามประเพณี แต่สำหรับข้าราชการพลเรือน ชาวบ้านก็ยังพูดในเชิงการยอมรับว่า
คนที่เกิดเป็นลูกข้าราชการก็ต้องเป็นข้าราชการตามพ่อแม่

จากภาพลักษณ์ดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านเชื่อว่า คนหรือสมาชิกในครอบครัว
สามารถก้าวขึ้นสู่การมีอำนาจได้โดย การรับราชการ โดยการศึกษาให้สูงขึ้น และการสมัครเข้า
ชิงตำแหน่งตั้งแต่การเป็นผู้ชำระค้ำหม้อบ้าน คือ ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ในระดับตำบล หรือ ตำแหน่ง
กำนันไปจนถึงระดับอำเภอ จังหวัด เช่น ตำแหน่งสมาชิกสภาจังหวัด หรือตำแหน่งสมาชิกสภาผู้
แทนราษฎร เพราะถ้าไม่มีตำแหน่งดังกล่าว ชาวบ้านเชื่อว่าแม้จะมีเงินก็เป็นได้แต่ผู้ที่มีอิทธิพล
หรือที่เรียกกันว่า "เจ้าพ่อ" แต่ถ้ามีตำแหน่งและใช้อำนาจในลักษณะพระเดชมากกว่าพระคุณ ชาว
บ้านก็จะมองว่ามีทั้งอำนาจและอิทธิพล ตามที่ Micheal Norman (1985) กล่าวถึงผู้ใหญ่
บ้านที่เป็นตำแหน่งผู้นำเชื่อมโยงที่ต้องแสดงบทบาทที่ขัดแย้งกัน ทั้งในฐานะข้าราชการที่ต้องรับผิดชอบ
ต่อตัวผู้บังคับบัญชาและรับใช้ประชาชน ทำให้เขาเห็นว่าตำแหน่งผู้ใหญ่ไม่มีความสำคัญ ทำให้ไม่
มีใครอยากเป็น ถ้าพิจารณากรณีนาตรา ผู้ใหญ่บ้านกับกำนัน ที่สร้างความปลอดภัยทั้งข้าราชการที่มี

ตำแหน่งสูงกว่า เช่น นายกิตติ หรือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตลอดจนเจ้าแกชหรือเจ็ด ที่เชื่อว่าจะ เป็นฐานในทางการเงินได้ และกรณีการแข่งขันชิงตำแหน่งกำนันที่ลงทุนการหาคะแนนเสียงหาพรรคพวกที่ใช้เงินนับแสนบาท กรณี นายราที่ปราศจากคู่แข่ง ซึ่งจริง ๆ แล้ว ลูกผู้ใหญ่บ้านคนเก่าก็ต้องการจะสมัครเข้ารับการแข่งขัน แต่ความเป็นเครือญาติ ประกอบกับปัจจัยต่าง ๆ เช่น คุณสมบัติเฉพาะตัว เช่นความขยัน ซื่อสัตย์ การมีการศึกษาตลอดจนการมีทรัพย์สินสมบัติ การครอบครองปัจจัยการผลิต นั่นคือ คู่ต่อสู้ไม่มีพลังพอที่จะต่อสู้กันเอง ดังกรณีที่คู่แข่งที่พยายามแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับนายรา และการพยายามสร้างฐานะในอาชีพค้าขายของตน โดยไม่สนใจงานพัฒนาในหมู่บ้าน ซึ่งเท่ากับ เขาสูญเสียบารมีและพรรคพวกหรือบริวารไป

ส่วนผู้ที่มีอำนาจไม่ เป็นทางการ หรือผู้ไม่มีตำแหน่งในชุมชนที่ถูกมองว่าปราศจากอำนาจ ซึ่งเป็นผู้มีบุคลิกเฉพาะตัวที่ชาวบ้านให้ความเคารพและยกย่องนับถือ เช่น นายชิตี ที่เป็นผู้เคร่งในการปฏิบัติศาสนา หรือ นางละ ที่เป็นผู้มีความเสียสละในการพัฒนาเพื่อส่วนรวมทั้งในส่วนงานจัดงานพัฒนาหมู่บ้าน ตลอดจนงานประเพณีของชาวบ้าน ทำให้ เมื่อมีการตัดสินใจในกิจกรรมบางอย่าง จึงได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน ดังที่กล่าวมาแล้ว

การที่เป็นผู้นำในการตัดสินใจและการกระทำดังกล่าว มีลักษณะของผู้มีอิทธิพล เพราะผู้มีอิทธิพลของชาวบ้านจะถูกมองในเรื่องของการใช้อำนาจในทางที่ไม่เหมาะสม และเป็นคนไม่ดีในสายตาของชาวบ้าน และในหมู่บ้านดาก็ไม่มีผู้มีอิทธิพล ความสัมพันธ์มีลักษณะการเป็นเพื่อนบ้าน เป็นเครือญาติกันมากกว่า

ผู้ใหญ่บ้านที่มีตำแหน่งทางการที่สูงสุดในหมู่บ้าน ที่ถูกมองเป็นผู้ถูกขาดและเป็นศูนย์รวมของอำนาจ ดังโครงสร้างอำนาจรูปปิรามิด ที่มีวิชาการต่าง ๆ กล่าวอ้าง (จักรกฤษณ์ 2510, สนม: 2531. กมล 2527. นิวัฒน์ 2522. ศรีสมภพ 2528. มลณี 2525.) และทำให้มองว่าในหมู่บ้านไม่มีความขัดแย้งหรือกลุ่มที่แก่งแย่งอำนาจ ดังที่สมหญิง (2532) ศึกษาที่ชลบุรี แต่จากกรณีบ้านตา เช่น การรวมกลุ่มกันเพื่อต่อรองกับอำนาจรัฐ ดังกรณีกลุ่มนายออก ที่ต่อรองกับเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น ในหมู่บ้านมีกลุ่มอำนาจขึ้นหลายกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะ เรื่องมากขึ้น แต่ละกลุ่มที่มีความขัดแย้งเพราะจากพฤติกรรมที่ไม่แสดงออก ถึงการไม่เห็นด้วย ด้วยการเจียบแต่ เบื่อหลังจะมีการจับกลุ่มพูดคุยถึงความไม่เห็นด้วย และเป็นความขัดแย้งที่ยังไม่ถึงจุดวิกฤติมากกว่า นั่นคือ จุดที่ทุกคนมีความรู้สึกว่าตนนั้นสูญเสียอำนาจ สูญเสียความ เป็นธรรม ดังที่ Olsen กล่าวถึง ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้เสมอในกลุ่มที่มีการกระทำ

ทางสังคมร่วมกัน เมื่อมีปัจจัยที่ทำให้เกิดความตึงเครียดในกลุ่ม เช่น จากสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ จากกลุ่มประชากรที่เป็นสมาชิก จากพฤติกรรมของสมาชิก เทคโนโลยี ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทางสังคม ทำให้มีผลต่อการรวมกลุ่ม เพื่อแก้ปัญหา (Olsen 1968:134-149) ดังที่กลุ่ม นายอรรถาตั้งกล่าว

การเป็นผู้อุปถัมภ์ แนวคิดของความเป็นผู้อุปถัมภ์ในระดับชาวบ้าน ได้ถูกเชื่อมโยงกับการมีบุญคุณ หรือผู้มีพระคุณที่เป็นภาพลักษณ์ของสังคมไทยว่าสำหรับผู้มีพระคุณต้องตอบแทนในการเป็นผู้มีพระคุณหรือมีบุญคุณ ด้วยจากการได้รับการช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น การให้สิ่งของ เช่น ให้เงินยืม การให้เสื้อผ้า ฯลฯ หรือเป็นสิ่งที่ปราศจากตัวตน เช่น การพาลูกไปฝากโรงเรียน การช่วยเป็นธุระในการติดต่องานต่าง ๆ ให้ เป็นต้น ซึ่งผู้รับมีความรู้สึกผูกพันทางใจ และการอุปถัมภ์เป็นที่รับรู้กันในระดับชาวบ้าน รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างในหมู่บ้านด้วย ที่มีการแยกจากการช่วยเหลือ ซึ่งชาวบ้านจะเทียบในระดับที่การช่วยเหลือในฐานะที่เท่าเทียมกัน แลกเปลี่ยนที่สมดุลกัน เช่น การช่วยเหลือกันในกรณี ควบบ้านนายเชิงหายที่ชาวบ้านมาช่วย ซึ่งนายเชิง หรือชาวบ้านที่มาช่วยก็ได้กล่าวว่าเป็นการอุปถัมภ์กัน แต่กรณีอุปถัมภ์ชาวบ้านจะมองในระดับความสัมพันธ์ในแนวตั้งคือ คู่สัมพันธ์ที่มีฐานะต่างกัน โดยประเมินจากภาวะที่ผู้รับอุปถัมภ์อยู่ในภาวะพึ่งพิง การแลกเปลี่ยนในระดับการรับรู้ นั้น จะรับรู้ทั้งในส่วนที่เท่าเทียมและเสียเปรียบ แต่ความเท่าเทียมนั้นได้นำความมีบุญคุณมารวมด้วยเสมอ

การขึ้นสู่อุปถัมภ์ จะมีผลประโยชน์ทั้งในทางสังคมและทางเศรษฐกิจ ด้วยเสมอ รวมถึงทางการเมือง เช่น กรณีคู่สัมพันธ์ภายใต้การอุปถัมภ์ของนายรา ให้การอุปถัมภ์ เช่น การฝากลูกเข้าทำงาน ดังกรณี ฝากลูกนายจา คนที่ 3 เข้าทำงานหรือคนเล็กเข้าทำงานกับวงแตร การช่วยเหลือการเย็บเย็บเมื่อเจ็บป่วย เป็นต้น และการแลกเปลี่ยนในทางเศรษฐกิจในการจ้างทำอิฐ หรือ ค่าตอบแทนจากการบรรทุกแลกเปลี่ยน ดิน ในการทำอิฐ

ในทางการเมืองที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ และทางการเมืองที่เป็นกลุ่มในการแสวงหาอำนาจ เนื้อหาจะมีอิทธิพลที่เชื่อมต่อตำแหน่งและความมั่นคงในอาชีพ ดังกลุ่ม นายรากับ เจ้าแก้วกับส.ส. เป็นต้น ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีเครือข่ายและมีการแข่งขันกันตลอดเวลาในการแย่งสมาชิก หรือการสร้างบริวารในกลุ่มตน แต่เป็นกลุ่มที่เป็นการรวมตัวที่เฉพาะมากขึ้น และจะมีการตื่นตัวมากในช่วงที่มีการเลือกตั้ง ทั้งในระดับท้องถิ่น คือ การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน

การเลือกตั้งกำหนด ไปจนถึงการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ผู้แข่งขันจะพยายามสร้าง ความสัมพันธ์ ที่เป็นหลักประกันในอันที่จะเป็นฐานคะแนนเสียงของตน ได้ตลอดก็ด้วยการสร้าง ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ โดยอาศัยสมบัติและตำแหน่งที่ตนมีอยู่เป็นตัวเสริม

ในทางเศรษฐกิจ โดยที่ผู้อุปถัมภ์พยายามที่จะสร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ขึ้นมา เพื่อเป็นหลักประกันในการสูญเสียลูกค้า เช่น คิงกรสี นายทุนที่มาติดต่อเพื่อการผูกขาดการซื้อขายกับนารธา หรือกลัวการเสียโอกาสหรือแรงงานดังที่นายสุ นารธา ที่สร้างความอุปถัมภ์กับกลุ่มแรงงานของตน รวมไปถึงการลดต้นทุนจากการแข่งขันด้านแรงงานด้วย ดังที่นารธาสามารถอยู่ได้ ในกรณีที่จ้างแรงงานทำอิฐต่ำกว่าบ้านอื่น นั่นคือ เป็นการนำประโยชน์ของความสัมพันธแบบอุปถัมภ์มาใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ ดังที่ สมหญิง (2532) พบที่หมู่บ้าน เกษตรที่ชลบุรี แต่ไม่มีผลว่าการใช้เครือญาติเพื่อเป็นเครื่องมือในการหาผลประโยชน์ หรือสร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์แต่เป็นปัจจัยสนับสนุนในการเข้าสู่ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ในกลุ่มที่ตน เห็นว่ามีส่วนช่วยให้ตนได้รับประโยชน์หรือพึ่งพา แม้จะยอมแลกเปลี่ยนในฐานะที่เสีย เช่น กรสี นายราชอมเป็นผู้รับอุปถัมภ์เจ้าแก้ว แต่ก็มีส่วนเสริมบารมี เนื่องจากเจ้าแก้วสนิทกับนักการเมือง และการชื้อบฐานะในกลุ่มผู้รับอุปถัมภ์ของคนที่อยู่ในหมู่บ้าน เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้อุปถัมภ์

หมู่บ้านตาเมื่อพิจารณาถึงการมีตำแหน่งเป็นทางการและไม่มีตำแหน่งเป็นทางการ ทั้งผู้มีอำนาจและผู้อุปถัมภ์ดังแสดงในตารางที่ 3 หน้า 139

ตารางที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ในตำแหน่งระหว่างผู้มีอำนาจและผู้อุปถัมภ์

ตำแหน่ง	ผู้มีอำนาจ	ผู้อุปถัมภ์
ทางการ	นายรา นายสุ นายริบ นายชู นายสำ นางเง นายจิ นางภา	นายรา นายสุ
ไม่เป็นทางการ	นายช นางละ นางลอย	นางนุ

จากตารางแสดงความสัมพันธ์ ระหว่างผู้มีอำนาจกับระบบอุปถัมภ์ ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มของผู้มีอำนาจ ที่มีตำแหน่งทางการ มีโครงสร้างรูปปิรามิด ที่มีความสัมพันธ์ในแนวตั้งตามสายบังคับบัญชา ที่จัดลำดับตามรูปแบบของระบบราชการ นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์ในแนวนอน คือในระดับกรรมการฝ่ายต่าง ๆ หรือในระหว่างหัวหน้าคุ่มต่าง ๆ ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นทางการ มีรูปแบบที่ชัดเจนที่การตัดสินใจ ขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจหรือตำแหน่งที่สูงกว่า ถ้าในระดับหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านก็จะมีอำนาจสูงสุด การปรับเปลี่ยนสมาชิกในกลุ่มก็ขึ้น

อยู่กับวาระตามระเบียบว่าด้วยกฎหมายการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้านอยู่ในวาระ 5 ปี เมื่อครบกำหนดแล้วต้องเลือกตั้งใหม่ และต้องเลือกคนในหมู่บ้านเท่านั้น กับคือ เป็นการเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันกันภายในหมู่บ้านเท่านั้น ซึ่งหมู่บ้านตา นายรา ซึ่งเป็นคนที่มีเครือข่าย และสมาชิกกลุ่มมาก รวมทั้งมีทรัพย์สินสมบัติ การครอบครองปัจจัยจำเป็นหรือปัจจัยการผลิตในหมู่บ้าน ได้มากกว่า จึงทำให้กลุ่มนายรา ได้รับการคัดเลือกมาตลอด

กลุ่มที่ 2 กลุ่มของผู้มีอำนาจที่ไม่มีตำแหน่งทางการที่มีโครงสร้างควบเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจที่เป็นทางการอยู่ นั่นคือ ในกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ผู้ที่มีอำนาจสูงสุดที่มีผลต่อการตัดสินใจของชุมชน ที่มีผลต่อการปฏิบัติมิได้ขึ้นอยู่กับผู้นำที่เป็นทางการอย่างเดียว ยังขึ้นอยู่กับความสามารถพิเศษ และลักษณะเฉพาะของบุคคลด้วย โดยเฉพาะในส่วนที่นอกเหนือจากคำสั่งตามสายบังคับบัญชาตามระบบราชการ เช่น เกี่ยวกับกิจกรรมประเพณีในท้องถิ่นนั้น ๆ

เงื่อนไขของการใช้อำนาจมิได้ใช้การบังคับหรือการใช้พระเดช ตามลักษณะการสั่งการ แต่จากความเคารพนับถือและการร่วมแสดงความคิดเห็น และยึดข้อกฎศีลธรรมหรือกฎข้อตกลงในหมู่บ้าน มากกว่าการกล่าวอ้างด้วยกฎหมาย รวมถึงการลงโทษที่ทาลักษณะสังคมหรือคนในหมู่บ้าน เป็นผู้ลงโทษ อาจจะใช้การไม่คบหาสมาคมด้วย เป็นต้น ผู้มีอำนาจลักษณะเช่นนี้ค่อนข้างที่จะจำกัดบทบาทของตนเอง เพราะจากภาพลักษณ์ของการมองผู้มีอำนาจ คือ ผู้มีตำแหน่งทางการที่มีสิทธิอนุมัติด้วยนั่นเอง

กลุ่มที่ 3 ผู้อุปถัมภ์ที่มีตำแหน่งทางการ ในหมู่บ้านตาจะพบว่ามี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มของนายรากับผู้รับอุปถัมภ์ และกลุ่มของนายสุกับผู้รับอุปถัมภ์ ซึ่งทั้งสองคนก็มีความสัมพันธ์กันในฐานะพ่อลูกกัน มีการแลกเปลี่ยนปัจจัยการผลิตตลอดจนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จะเห็นว่ากลุ่มนี้มีทั้งผู้ที่มีอำนาจทางการและเป็นผู้รับอุปถัมภ์ เป็นตัวแบบที่ถูกมองว่าเป็นระบบอุปถัมภ์ที่อยู่ารูปของสถาบัน หรือระบบอุปถัมภ์ทางการ แต่เมื่อพิจารณาถึงกลุ่มผู้รับอุปถัมภ์ดังแสดงในหน้า 128 จะพบว่าผู้รับอุปถัมภ์มิใช่ เป็นผู้มีอำนาจน้อยกว่าหรือ เป็นผู้ที่มีตำแหน่งทางการที่ต่ำกว่าเสมอไป สำหรับในหมู่บ้านตาพบคนเดียวคือนางสีที่ เป็นผู้รับอุปถัมภ์นายราเท่านั้น

ผู้มีอำนาจมิได้ เป็นผู้รับอุปถัมภ์เสมอไปดังตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจและผู้อุปถัมภ์ มีเพียงสองคน เท่านั้นที่มีตำแหน่งทางการที่ เป็นผู้อุปถัมภ์ และ เป็นผู้อุปถัมภ์ ทั้งสองคนที่มีได้มีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ซึ่งกันและกัน แต่เป็นการช่วยเหลือระหว่างญาติมากกว่า

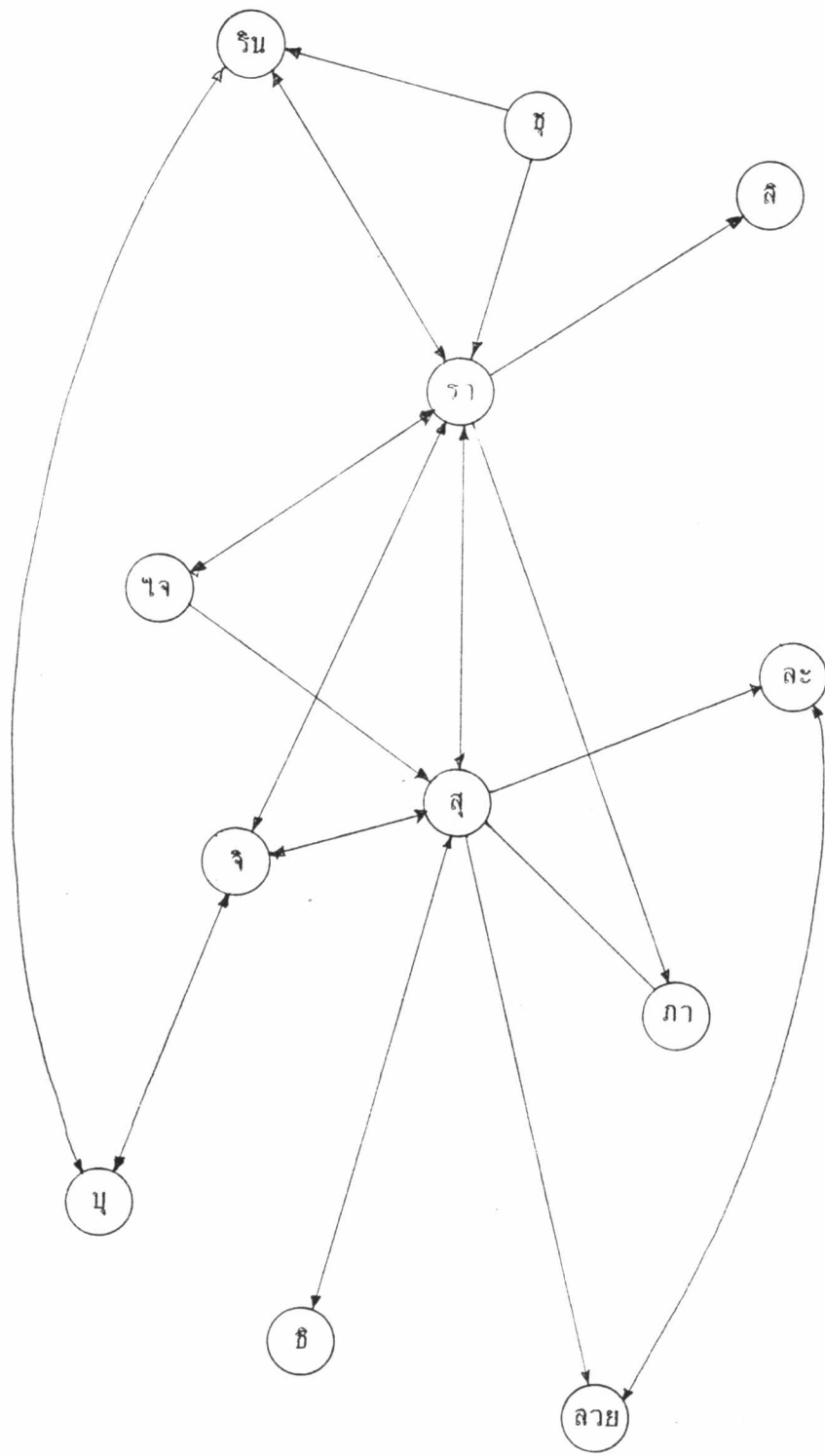
ผู้อุปถัมภ์ทางการได้ใช้อำนาจเป็นส่วนที่ช่วยเสริม เพื่อเป็นฐานของการเป็นผู้อุปถัมภ์ แต่ไม่จำเป็นว่าผู้มีอำนาจจะใช้อำนาจของตน ทำตนให้เป็นผู้อุปถัมภ์ลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชาเสมอไป และผู้อุปถัมภ์ก็ไม่จำเป็นต้องหาผู้รับอุปถัมภ์ ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาและตนเช่นกัน ขึ้นอยู่กับว่าจุดประสงค์ของการแลกเปลี่ยนของความสัมพันธ์ในฐานะที่เท่าเทียมกันนั้น คืออะไร

กลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้อุปถัมภ์ที่ไม่มีตำแหน่งทางการ กลุ่มนี้ค่อนข้างเป็นกลุ่มดั้งเดิมที่มีการแลกเปลี่ยนที่จำกัดในชุมชนและมีความใกล้ชิด หรือความผูกพันทางจิตใจมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ และการแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะ เรื่องอาชีพ และที่ดินก็เป็นปัจจัยสำคัญและผู้อุปถัมภ์ ดังกรณีกลุ่ม นางนุ ดังที่กล่าวมาแล้ว

กลุ่มดังกล่าว เมื่อพิจารณาในขอบข่ายออกไปนอกชุมชน จะพบผู้ที่เป็นผู้อุปถัมภ์ นายรา นั้นคือ ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ผู้ที่อุปถัมภ์ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้มีตำแหน่งทางการเท่านั้น กลุ่มนี้อย่างไรก็ตาม จะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง กลุ่มที่รับตัวมาได้ก็เลิกไปดังกลุ่มนางนุ กรณีการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ และแนวความคิดที่เห็นว่าสุภาพราชการเข้าสู่โรงงานและทุนที่สูง ทำให้ลูกนา สูญควักฤดู ที่ต้องขอเลิกกลุ่ม โดยการเลิกการทানা ซึ่งลักษณะดังกล่าว คล้ายกับการเลิกเป็นหน้าลงจู่จากการทาวไรของชาวอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ดังที่สมหญิง (2532) ได้กล่าวไว้นั่นเอง แต่ต่างกันว่าใครเลิกทาวไร หลงรักให้ลูกใครอื่นได้ แต่ลูกนาที่ขานตาเลิกแล้วไม่มีใครอยากเข้ามา ทว่าให้นางนุ ยอมลดเงื่อนไขการแลกเปลี่ยน มาสู่การแลกเปลี่ยนในธุรกิจที่ลูกนามีอำนาจต่อรองในผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน

เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจและหรือกับผู้อุปถัมภ์

แผนภาพที่ 17 แสดงเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้อุปถัมภ์

 ความสัมพันธ์ทางเดียว
 ความสัมพันธ์สองทาง

การติดต่อกันในหมู่ผู้นำทางการ ซึ่งจะติดต่อกันมากในส่วนที่เกี่ยวกับงานราชการ และส่วนที่เกี่ยวกับงานราชการ และส่วนที่ติดต่อกันในอาชีพทางการเกษตร จากโครงสร้าง เครือข่ายความสัมพันธ์ นายราจะมีเครือข่ายมากในด้านทางการ และกับกรรมการโดยตรง แต่กับส่วนผู้อุปถัมภ์ที่เป็นทางการไม่ว่าจะได้รับ การติดต่อ ซึ่งนายราก็ได้ เข้าร่วมกิจกรรม ทางศาสนาบ่อยนัก นอกจากนี้มีโครงการส่วนที่สำคัญ ๆ ที่มีการประชุมร่วมการตัดสินใจ

ผู้ที่มีอำนาจทางการและ เป็นผู้อุปถัมภ์ นอกจากกลุ่มผู้รับอุปถัมภ์ ดังแสดงแล้ว ในหน้า 138 และยังในการสร้างเครือข่ายในกลุ่มผู้มีอำนาจและผู้อุปถัมภ์ ดังกรณี นายสุ โดย เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการติดต่อทางด้าน การใช้เครื่องมือทางการเกษตร

ผู้มีอำนาจและผู้อุปถัมภ์ไม่ทางการ ที่ส่วนใหญ่ เป็นผู้สูงอายุและ เป็นผู้ นปฏิบัติศาสนกิจ เป็นประจำ การติดต่อกันส่วนใหญ่จะพบกันที่วัด ส่วนในหมู่บ้านจะมีการติดต่อในส่วนที่มี การประชุมในกิจกรรมของวัด เป็นส่วนใหญ่

5.4 พลวัตของโครงสร้างอำนาจและระบบอุปถัมภ์ของบ้านตา

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองทั้งใน ส่วนที่เกิดขึ้นในสังคมประเทศไทย หรือจากภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ทำให้มีผล ต่อการเคลื่อนไหวในโครงสร้างอำนาจและระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยตลอดมา ตั้งแต่สมัย กรุงสุโขทัยถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ที่มีการปรับเปลี่ยนยุทธวิธีในการบริหารการปกครองประเทศ ที่ นักวิชาการหลายท่านที่แสดงให้เห็นถึงความสืบเนื่องของการรวมศูนย์อำนาจการปกครอง และการ เข้าแทรกแซงจากลัทธิล่าอาณานิคม และระบบการผลิตเพื่อการตลาด มาสู่ความพยายามที่จะทำ ให้โลกไร้พรมแดน โดยการนำการสื่อสาร เทคโนโลยี และการติดต่อธุรกิจผ่านสัญลักษณ์ที่ซับซ้อน และมีความเฉพาะที่ต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะด้าน ดังเช่น คอมพิวเตอร์

บ้านตา แม้จะเป็นหมู่บ้านในเขตชนบท และเมื่อเทียบกับความเป็นเมืองกับชนบท ห่างไกล หมู่บ้านตาก็นับว่าเป็นเขตที่ความเจริญหรือความเป็นเมืองเข้าคุกคามไม่มากนัก ยังคง สภาพความเป็นชนบทให้เห็น แต่ผลกระทบภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคม ระดับประเทศ ทำให้เห็นพลวัตของโครงสร้างอำนาจ และระบบอุปถัมภ์ คือ มโนทัศน์ เรื่อง บุญกับอำนาจ อันเป็นคุณลักษณะของผู้นำที่มาจากความ เชื่อพื้นฐานของชาวพุทธ ที่เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ที่ผู้ทำความดีย่อมได้ดี ได้ขึ้นสวรรค์ และการตายแล้ว

เกิดใหม่ การทำความดีเพื่อสะสมบุญ เพื่อเกิดมาชาติหน้าจะได้เกิดเป็นคนร่ำรวย ดังคำขอพรเสมอเมื่อทำบุญ "เกิดชาติหน้าขอให้ เป็นเศรษฐี มหาเศรษฐี มีรูปสวยรวยเสน่ห์" และการที่คนที่เกิดมาร่ำรวย เนื่องจากผลบุญที่ทำมาแต่ปางก่อน ดังงานของ Hank (1960) ใน Merit and Power in Thai social order มโนทัศน์ดังกล่าวได้เริ่มลดความสำคัญลง โดย มโนทัศน์ความมั่งคั่งกับอำนาจ มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก ดังจะเห็นได้จากกรณีที่มีการลง ทุนช่วยเหลือหมู่บ้านในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การบริจาคสร้างโบสถ์ วิหาร การสร้างถนนในหมู่บ้าน การบริจาคถมดิน เพื่อสร้างสถานอนามัย เป็นโรงพยาบาลสาขา ตลอดจนการที่ผู้มีอำนาจได้เร่งสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของตนเอง จากการทำธุรกิจที่มีผลประโยชน์ตอบแทนเป็นค่าเงินหลาย ๆ ล้านในหมู่บ้าน การบริจาคทั้งสิ่งของและเงินทอง สิ่งเหล่านี้ก็คือ การสร้างความสืบทอดความสัมพันธ์ทางสังคม ระหว่างผู้มีฐานะเหนือกว่ากับผู้มีฐานะด้อยกว่า เพื่อจะได้ เป็นตัว เสริมฐานทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เพื่อจะได้ตำแหน่งตามที่ตนได้ลงทุน

การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร ทำให้มีการเพิ่มของประชากรและเกิดการเคลื่อนย้ายประชากร จากสภาพที่ทรัพยากรในท้องถิ่น ไม่พอกับการผลิตเพื่อเลี้ยงประชาชนในท้องถิ่น เพราะมีการติดต่อกับสังคมภายนอกมากขึ้น รูปแบบความสัมพันธ์ เครือข่ายความสัมพันธ์กันระหว่างครัวเรือนด้วยกันเอง โดยมีฐานเครือญาติและการเป็นเพื่อนบ้าน ซึ่งในเนื้อหาของความสัมพันธ์เปลี่ยนไป เช่น กิจกรรมวันเข้าพรรษา งานบุญสงกรานต์ งานกีฬาโรงเรียน ตลอดจนกิจการแลกเปลี่ยนแรงงานในลักษณะ "ลงแขก" ฯลฯ ได้เปลี่ยนไป โดยมี เรื่องการเมือง ผลประโยชน์การค้าเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังกรณี การจ้างแรงงาน มีการจ้างแรงงานในภาคเกษตร โดยยังคงการช่วยเหลือแลกเปลี่ยนในอุดมคติ ที่มีฐานของความเกรงใจ และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน คือ ลักษณะการจ้าง มีไว้เพียงทำงานแล้วรับเงินแล้วสิ้นสุดข้อตกลง ดังธุรกิจค้าขายหรือการจ้างงานทั่ว ๆ ไป แต่ยังเป็นข้อตกลงหรือข้อผูกพันที่ผู้ที่จ้างต้องไปรับจ้างของผู้ที่เคยรับจ้างตน มีผลต่อการถ่วงดุลย์ของผู้มีเงินอย่างเดียวไม่สามารถใช้อำนาจเงินในการแย่งชิงแรงงานภายในชุมชน ในลักษณะการใช้อำนาจบังคับขู่เข็ญ แต่ต้องสร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่ต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน

การศึกษา ที่มีผลต่อการทำให้คนในชุมชนประกอบอาชีพอิสระมากขึ้นและมีผลต่อการพัฒนาเทคโนโลยีต่างๆ และนำไปสู่อชีพที่ต้องอาศัยความสามารถและความชำนาญเฉพาะด้านมากขึ้น ซึ่ง Alvin tofler (1990) กล่าวว่า เป็นอำนาจใหม่ (Power shift)

เป็นอำนาจที่เคลื่อนย้ายจากผู้บริหารหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง ที่มีผลต่อคุณลักษณะการตัดสินใจของผู้ที่มีอำนาจสูงสุด ความรู้ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ทุกคนในสังคมมีโอกาสเท่าเทียมกัน เพราะ เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นเฉพาะตัว เกิดจากความสามารถส่วนตัวที่บุคคลสรรหาได้ตามแต่สภาพที่เอื้อในแต่ละคน และชาวบ้านตาก็ให้ความสำคัญกับการศึกษา ผู้มีการศึกษาก็เป็นฐานของการก้าวขึ้น เป็นบุคคลชนชั้นนำ หรือผู้มีอำนาจ แนวคิดของการส่งลูกเข้ารับราชการและเพื่อเพิ่มวุฒิให้ เป็นที่ต้องการของโรงงาน ทำให้ระดับการศึกษาในชุมชนไม่ห่างกันมากนัก และความชำนาญเฉพาะทาง ทำให้มีผลต่อกลุ่มอำนาจใหม่ ที่มีการรวมกลุ่ม เฉพาะกิจกรรมมากขึ้น ดังมีการรวมกันในกลุ่มบางเตย กลุ่ม ธกส. กลุ่มหนุ่มสาวทำงานโรงงาน ในเกี่ยวกับการใช้อำนาจที่มีผลต่อการตัดสินใจ เช่น กรณี นายชู ที่เชี่ยวชาญด้านศาสนา พิธีกรรม ในการทำโครงการหาทุนหาเงินถมที่ดังกล่าวมาแล้ว

กลุ่มพลังมวลชนทางการเมืองในท้องถิ่นที่ดั่งขึ้นมาเพื่อสนับสนุนอำนาจรัฐ เช่น กลุ่มแม่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข อาสาพัฒนาป้องกันตนเอง ฯลฯ รวมถึงการแบ่งเป็นคุ้ม ๆ กลุ่ม ธกส. กลุ่ม ฅกศ. ไม่เพียงแต่เป็นการแสดงพลังสนับสนุนบทบาทของรัฐ หากแต่ละกลุ่มเหล่านี้ยังมีส่วน เสริมอำนาจของผู้นำท้องถิ่น ตลอดจนเป็นฐานทางการเมืองที่สำคัญ เท่ากับว่าชาวบ้านถูกตีกรอบในการประกอบกิจกรรมทางการเมือง ลักษณะดังกล่าวอาจถือได้ว่าเป็นอุปสรรคประการหนึ่งของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังอภิศ กสว่า เป็นตัวทำลายความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ด้วย

การก่อตัวของพรรคการเมืองที่มีหลายพรรคการเมืองมีผลต่อการสร้างเครือข่ายหรือการหาสมัครพรรคพวก ตั้งแต่การสมัครเข้าเป็นสมาชิก การเป็นหัวคะแนน ตลอดจนการเป็นตัวแทนของพรรคการเมือง ทำให้การพึ่งพาซึ่งกันและกัน และเครือข่ายความสัมพันธ์ขยายวงกว้างออกไป และในความสัมพันธ์แฝงไปด้วยผลประโยชน์ ทั้งในรูปตัวเงินและชื่อเสียง กลุ่มผู้มีอำนาจทั้งด้านตำแหน่ง และฐานะทางการเมืองก็จะใช้โอกาสดังกล่าวสร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ เพื่อเป็นหลักประกันการแย่งแย่งสมาชิก ซึ่งมีความสัมพันธ์ลักษณะ ชายขอบ (Periphery) มากกว่าเป็น "แกนใน" (Core) กลุ่มที่เป็นกลุ่มชายขอบก็พยายามขยับตัวเข้าสู่แกนใน เพื่อใช้เป็นตัวเสริมบารมี หรือเป็นฐานทางอำนาจและการอุปถัมภ์ให้กับกลุ่มของตนในระดับต่ำลงมาหรือผู้รับอุปถัมภ์ของตน ทำให้เกิดกลุ่มที่ต้องแสวงหาอำนาจ ทำให้เกิดกลุ่มอุปถัมภ์หลายกลุ่มและมีการแข่งขันกัน ทั้งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการก้าวขึ้นสู่การมีอำนาจ

"ที่เหนือกว่า"

ผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า โดยเฉพาะตามกฎหมายกำหนด ที่เป็นกฎของคนในสังคม ที่สร้างขึ้น เพื่อ เป็นหลักของการอยู่อาศัยร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีความพยายามที่จะมีอิทธิพลเหนือกว่าผู้มีอำนาจ ทำให้มีการแสวงหาและแย่งแย่ง กลุ่มที่มีอำนาจช่วงนั้น ๆ ย่อมมีแนวคิดและลักษณะเฉพาะของกลุ่มตนตามบริบทนั้น ๆ ในกลุ่มของผู้อุปถัมภ์ ผู้ที่เป็นผู้อุปถัมภ์ย่อมมีผลต่อการปฏิบัติ ที่ผู้รับอุปถัมภ์โดยเนื้อแท้ที่ต้องปฏิบัติตาม บุคลิกของผู้มีอำนาจ ผู้อุปถัมภ์ในช่วงของบุคคลดังกล่าว ย่อมมีลักษณะที่เฉพาะและมีผลต่อการตัดสินใจของชุมชน ดังกรณี นางบุญ สมัยที่เจ้าอาวาสวัดคนก่อนเป็นเจ้าอาวาส ได้มีการติดต่อ และเป็นผู้บริจาคทรัพย์เข้าวัดเสมอ และมีผลต่อนโยบายของวัด เช่น กรณีของการขุดดินในที่วัดชาย ซึ่งนางบุญ เจ้าอาวาสวัดมีสวนตัดดินใน ซึ่งในขณะที่นั้น ผู้ที่อุปถัมภ์ของนางบุญ มีมาก (ลูกนา) ตลอดจนลูกศิษย์วัดที่เคยบวชเรียนที่วัด ทำให้ไม่มีใครขัดแย้ง แต่ปัจจุบัน หลังนางบุญสูญเสียลูกนา และเจ้าอาวาสวัดมรณภาพ มีการกล่าวถึงผลเสียของการกระทำดังกล่าว

การผลิตเพื่อการค้า ในหมู่บ้าน มีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่มีการนำระบบชลประทานเข้ามาปี พ.ศ. 2508 การนำเทคโนโลยีและสารเคมีมาใช้ โดยเฉพาะช่วงปี พ.ศ. 2520-2525 ทำให้ที่ดินมีคุณค่า เกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ทำให้ที่ดินต้องตกไปอยู่กับผู้มีฐานะดีกว่าทั้งในรูปการขาย การยึด ตลอดจนการแบ่งให้เป็นมรดก ทศวรรษต่อมา ช่วงปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ที่ดินมีราคาแพงขึ้น แต่ก็ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนมือมากนัก เพราะมีการเปลี่ยนมือก่อนหน้านั้น พื้นที่อันมีอยู่จำกัด ปัจจัยของการเพิ่มผลผลิตจึงจำเป็นมาก นอกจากนี้ยังต้องใช้เทคโนโลยีในการแก้ปัญหาจากภัยธรรมชาติจากชลประทาน เครื่องสูบน้ำ คลองส่งน้ำ ขุดบ่อ ฯลฯ ทุกขั้นตอนตั้งแต่การผลิต จนถึงการใช้ เกี่ยวข้องใช้ เครื่องทุนแรงและสารเคมี ซึ่งดีค่าเป็นเงินที่นำมาใช้จ่ายได้ โดยเฉพาะปัจจุบัน บ้านคาได้มีการนำรถไถนาขนาดใหญ่เข้ามาใช้ เพราะรถไถนาขนาดเล็กใช้ไม่ได้ในการไถนาที่รกด้วยหญ้า ทำให้ปัจจัยการผลิตมีความต้องการที่จำเป็นทันที ทำให้ผู้ครอบครองปัจจัยดังกล่าว สามารถใช้ เป็นเครื่องมือในการแสวงหาอำนาจ และสร้างเครือข่ายอุปถัมภ์ขึ้นได้ หรือลักษณะคล้ายกันที่ ปรีชา (1980) ศึกษาที่อำเภอวังทอง คือ การที่ต้องพึ่งอุปถัมภ์การขนส่งสินค้า เกษตร เข้าตัวเมืองที่อยู่ไกล แต่มิได้พึ่งพาหรือมีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กับพ่อค้าคนกลาง เพราะมีระบบเงิน ธกส. มารองรับ และพ่อค้าที่มีหลายคน ทำให้ชาวบ้าน เลือกที่จะขายตามแต่จะมีพ่อค้าที่เสนอราคาสูง

อย่างไรก็ตาม ผู้อุปถัมภ์หรือเจ้าของปัจจัยการผลิต ก็ไม่สามารถจะใช้เทคโนโลยีด้วยแรงงานหรือใช้ เป็นทุกอย่าง ต้องอาศัยแรงงานที่ใช้และดูแลเครื่อง เป็น ทำให้ผู้รับอุปถัมภ์หรือลูกจ้างมีอำนาจต่อรองมากขึ้น ทำให้บางคนและแนวโน้มที่จะทำให้กลายเป็นความสัมพันธ์แบบแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกันได้ ตลอดจนการรวมกลุ่มของผู้ที่มีความหวัง หรือกลุ่มเดียวกันเพื่อต่อรอง ฝั่งกรณี กลุ่ม นายออ เป็นต้น

กลุ่มผู้มีอำนาจ พยายามจะใช้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ เพื่อเป็นหลักประกันในเครือข่ายการเข้าเป็นพรรคพวกของตน และพยายามขยายวงให้กว้างขึ้น เพราะความยั่งยืนของผู้มีอำนาจหรือผู้อุปถัมภ์ ไม่สามารถดำรงอยู่กลุ่มเดียว ๆ ได้ หรือการรวมกลุ่มเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งขาดความซับซ้อนหรือความสมบูรณ์ในการสร้างข้อต่อรอง หรือการขึ้นสู่การมีอิทธิพลหรือมีอำนาจสูงสุด การสร้างเครือข่ายของโครงสร้างอำนาจและการสร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ จะยังคงอยู่คู่กันไป ที่มีส่วนคาบเกี่ยวสนับสนุนซึ่งกันและกัน บางครั้ง ผู้มีอำนาจทางการสามารถเป็นอิสระหรือสามารถเป็นผู้อุปถัมภ์ นายทุนที่เป็นฐานทางอำนาจ ขณะเดียวกัน บางครั้งผู้อุปถัมภ์หรือนายทุน อาจเป็นผู้อุปถัมภ์ ผู้มีอำนาจทางการได้ การสับเปลี่ยนดังกล่าว แม้เกิดขึ้นได้แต่ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงง่ายนัก เพราะการสร้างเครือข่ายขึ้นนั้น ต้องใช้เวลา ถ้าใช้แต่ระบบอำนาจสั่งการตามสายบังคับบัญชา เมื่อเปลี่ยนแปลงผู้มีอำนาจสูงสุด สมาชิกก็เปลี่ยนหรือแปรพักตร์ได้เร็ว ถ้ามีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ตลอดจน ดังที่สมหญิง (2532) กล่าวว่า การใช้เครือข่ายดี เป็น เครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ มีส่วนทำให้มีการสืบทอดอำนาจมาจนถึงปัจจุบัน แม้จะ เน้นการกระจายอำนาจ แต่แท้จริงเป็นการแบ่งอำนาจกันมากกว่าและการเล่นพรรคเล่นพวก ก็พบได้เสมอมา